

Tæt på hverdagen for 2000 år siden

For 2000 år siden summede Lisbjergområdet af liv, og befolkningen fra den tid har sat mange spor. Næsten overalt, hvor arkæologerne stikker spaden i jorden er der efterladenskaber fra det levede liv i jernalderen.

Forestil dig, at vi er 2000 år tilbage i tiden, og du står og ser ud over Egådalen. Landskabet er som en mosaik af skov, vandhuller, moser og enge. Nogle steder er jorden opdyrket og inddelt i ganske små marker, der omkranses af lave volde. Tæt på markerne ligger langhuse og små udhuse med deres stråtækte tage og lerklinede vægge. Nede i dalen syd for dig glitrer Egåen og snor sig vej til Egå Fjord.

Oppe på det højtliggende terræn, hvor du står, kan du se den nærmeste jernalderboplads, der består af en lille klynge gårde. Langhusene udgør gårdenes hjerte, og til langhusene hører de mindre udhuse, der bliver brugt til opbevaring og håndværk. Imellem husene er der nogle steder stenlægninger, som sikrer, at beboerne kan komme nogenlunde tørskoede omkring. Pladsens beboere udnytter dagslyset til forskellige gøremål. En gris går rundt med trynen i den stinkende mødding, og man kan dufte grøden af byg, pileurt og spergel, der simrer på ildstedet.

Attraktivt boligområde

Inden længe flytter Lisbjergs nye beboere ind i boligområder, der vokser frem af den bare mark. Men markerne syd for Lisbjerg har ikke altid været ubebyggede. Moesgaard Museums arkæologer har udgravet omfattende bebyggelsesspor fra århundrederne lige før og lige efter begyndelsen af vores tidsregning. I området syd for Lisbjerg Skole (dvs. umiddelbart syd for den kommende Bygade i Lisbjerg) er der udgravet rester af mindst 42 forskellige bygninger fra jernalderen. De har ikke alle stået samtidig men afspejler en bebyggelses udvikling gennem mange generationer. Også andre steder omkring Lisbjerg er der udgravet større jernalderbebyggelser og rigtig mange begravelser fra 1. og 2. århundrede.

Faktisk er Lisbjergområdet landskendt i dansk arkæologi netop for de store jernaldergravpladser, som blev udgravet allerede i 1900-tallet. På Nationalmuseet i København ligger hundredevis af tegninger og tusindvis af fund fra udgravningerne. Én af gravene er udstillet i Moesgaard Museums udstillings afsnit om *Magtens Mennesker*.

Leg og tidsfordriv

Af og til finder vi små udslag af leg og tidsfordriv, der glimtvis gør at jernalderindividet træder frem, og som fortæller os om den kreativitet og originalitet, der opstår i de små sprækker af tid, som findes imellem alle hverdagens praktiske gøremål. Lisbjergområdet byder på flere usædvanlige fund i den retning.

I 2006 dukkede to spøjse lerfigurer frem i området syd for Lisbjerg Skole. Den ene var en ganske naturalistisk lille gris, der var omhyggeligt modelleret med markeret rygkam og fremskudt tryne. Grisen blev fundet blandt affaldsresterne mellem bopladsens huse. Måske er den lavet af en voksen til et lille barn. Måske er den et udslag af ren og skær tidsfordriv, mens man ventede inden dørene på at et uvejr skulle drive over. Det kan også være, at der med den lille figur fulgte et ønske om frugtbarhed for gårdens dyr.

Det mærkelige dragedyr (øverst t.v.) og lergrisen (øverst t.h.) fortæller os om udslag af kreativitet og originalitet i hverdagen for 2000 år siden (Fotos: Moesgaard Museum).

Astragalerne (nederst t.v.) er knogler, der har været brugt som terninger både i Lisbjerg og i Romerriget (nederst t.h.).

Et endnu mere bemærkelsesværdigt fund var et mystisk fabeldyr, som kom op stykke for stykke til arkæologernes store forundring. Først kom et stykke keramik op som følge af den grovhændede afgravning med gravemaskine, som udgravningerne altid begynder med. Stykket lignede tydeligt et lille ben. Ved en mere forsigtig udgravningsmetode kom flere og flere stykker frem. Da alle stykkerne efterfølgende blev samlet som et puslespil, fremkom en hidtil ukendt skabning. Måske er der tale om en slags drage. Kroppen er hundeagtig, men i hovedet ligner den mest af alt en slags næsehorn! "Dragen" har været følgesvend på en død mands eller kvindes sidste færd. Den blev nemlig fundet i dét, der viste sig at være en grav, sammen med andre – mere almindelige – gravgaver.

Af andre pudsige vidnesbyrd om alt det, som rækker ud over det daglige slid for at opretholde livet for børn, voksne og dyr, er fund af spillebrikker i nogle af gravene på gravpladsen Bulbjerg (lige øst for Lisbjerg Skov). Blandt andet var der i én af gravene 23 såkaldte astragaler. Astragaler er fodrodknogler, som oftest fra får eller geder, der i rensset stand kan bruges som en form for terninger. Sandsynligheden for at lande på hver af knoglens fire sider er ikke ligeligt fordelt, så de forskellige udfald og kombinationer i hvert kast, har sikkert været pointgivende. Astragalerne kendes fra det romerske område både fra vægmalerier og fra skriftlige kilder samt fra nordisk middelalder. Hvor vidt reglerne har været de samme i jernalderens Lisbjerg vides ikke.

Arkæologerne har, som det fremgår, gjort mange fund i Lisbjerg. Men også i oldtiden, kunne man finde gamle ting. Et pudsigt fund fra Lisbjerg er en fint tilhugget flintpilespids fra stenalderen, der er fundet i bopladslag fra jernalderen! Jernaldermennesket må have studset over den mærkelige sten og taget den med sig hjem for at vise den frem. Man har selvfølgelig ikke anet, at pilespiden havde over 1000 år på bagen. Men hvilke tanker gik der mon igennem hovedet på ham eller hende?

Ufred og tryghedsmani

For 2000 år siden var livet traditionsbundet, og man afveg sjældent fra de overordnede skabeloner for udformningen af husene, husgerådet, moden – og ved livets afslutning – begravelsen. Måske søgte man tryghed i det forudsigelige i en tid, hvor der også var meget uro og konflikt. Rygterne om Romerrigets dominans mod syd svirrede, og der var krigsførelse mellem blandt hjemlige og germanske stammer.

Blandt datidens bønder var der stærke, lokale traditioner, og befolkningen i Lisbjerg levede i overensstemmelse med skik og brug i en større østjysk kulturkreds, der strakte sig omtrent fra Djursland til Horsens i nutidige termer. I Østjylland havde man en særlig begravelsesskik, hvor graven nærmest repræsenterede et lille hjem. I hvert fald blev der dækket op til et sidste måltid på dødsrejsen, og alting havde sin faste plads. Den døde skulle ligge behageligt på siden som en sovende person, og bestemte typer service skulle stå bestemte steder i graven. Den store krukke skulle stå foran den dødes ansigt, lige som de lidt mindre kan med hank. Foran hænderne havde det personlige drikkebæger sin plads, så den var lige til at nå for den døde. Ved ligets fødder, kunne der stå et stort fad med en lille skål indeni og nogle gange en kop inden i skålen. Det var forskelligt hvor omfattende en "pakke", den afdøde fik med, nogle fik 12 forskellige lerkar eller mere med sig, men andre kun fik et enkelt. Det er i det hele taget tydeligt, at nogle er rigere udstyret end andre. I nogle af gravene fra Lisbjerg er der ting af både guld, sølv og bronze, mens andre er mere på det jævne.

Også i måden man udformede og pyntede sine lerkar, lavede sine smykker, byggede sine huse og meget mere virker alting meget standardiseret og styret af vedtagne normer for "hvordan man gør". Men

mennesker er jo mennesker, og selvfølgelig var der altid nogle, som stak lidt ud og gjorde tingene lidt anderledes. Måske har den, som udformede den mærkelige dragefigur, været lidt træt af de snærende bånd fra den fastlagte trummerum, og lige dén dag nægtet at lave det klassiske lerkar med mæanderbort.

Det lyder måske trygt og fredeligt, men sandheden er, at konflikt og vold var en del af hverdagen i Østjylland på denne tid. Nye resultater fra udgravningerne af den internationalt kendte lokalitet i Alken Enge ved Skanderborg, har afdækket og uddybet et detaljeret billede af krigens grumme ansigt. Flere hundrede mennesker – primært unge mænd – er nedslagtet i kamp og deres kroppe har gennemgået morbide ritualer inden de er ofrede i søen som et led i datidens kosmologiske logik.

Mange steder i landet findes spor af befæstning i landskabet i form af volde, grøfter, palisader mm., og arkæologerne har faktisk fundet en spidsbundet grøft syd for Lisbjerg, der kan følges over en strækning på knap to kilometer parallelt med Egåen. Grøften knyttes hovedsagelig til Lisbjerg tiden omkring slutningen af jernalderen og vikingetiden. Men der hersker usikkerhed om dateringen af grøften, og der er en mulighed for, at anlæggelsen af den strækker sig tilbage til tiden for ca. 2000 år siden. Dermed vil den føje sig ind i en gruppe af såkaldte "folkevolde" fra denne tid.

Den lokale krigerhøvding?

At der var behov for våbenføre mænd viser også nogle af gravene omkring Lisbjerg, hvor mænd var gravlagt med spyd og skjold. I en grav på gravpladsen Bliksbjerg i den nuværende Lisbjerg Skov, som blev udgravet af Nationalmuseet i 1920'erne, var en mand begravet med udstyr, der skiller sig ud. Foruden fuld opdækning med 11 lerkar, en syl, en kniv og en udefineret genstand med et sølvbeslag havde manden en guldring på fingeren og mest vigtigt: Sporer på fødderne. Det var et værdighedstegn for en højtrangerende kriger at bære sporer. Sporerne symboliserede, at man ikke hørte til fodfolket men var rytter og anfører for en gruppe af krigere. Så manden i graven fra Lisbjerg kan meget vel have været den lokale krigerhøvding i sin levetid!

Meanwhile in Europe..

Samtidig med at Lisbjergbønderne boede i langhuse for knap 2000 år siden havde Romerriget sin storhedstid. Der var megen kontakt mellem folk fra Norden og romerne. Unge mænd herfra kunne vælge at tjene i den romerske hær, mens udrejsende romere udforskede forholdene hos germanerne nordpå. Forholdene herhjemme var præget af romersk kultur. Utallige fund vidner om import af romerske varer, der har fremstået som betydningsfulde prestigegenstande herhjemme.